

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Стаття присвячена організації інтерактивної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Аналізуються психолого-педагогічний, соціальний та філософський аспекти інтерактивності. Інтерактивна діяльність розглядається як специфічна форма пізнавальної діяльності.

Ключові слова: організація, інтерактивна навчальна діяльність, інтерактивність, вищий навчальний заклад, пізнавальна діяльність.

Статья посвящена организации интерактивной учебной деятельности студентов высших педагогических учебных заведений. Анализируются психолого-педагогический, социальный и философский аспекты интерактивности. Интерактивная деятельность рассматривается как специфическая форма познавательной деятельности.

Ключевые слова: организация, интерактивная учебная деятельность, интерактивность, высшее учебное заведение, познавательная деятельность.

The article deals with the student's interactive activity organization in the Higher Pedagogical School. The psychological-and-pedagogical, social philosophical aspects of interaction are analyzed. Interactive activity as a specific form of cognitive activity is examined.

Key words: organization, interactive training activity, interaction, Higher School, cognitive activity.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки закладаються основи для конструктивних змін, оновлення змісту навчального процесу та впровадження нових технологій навчання у вищі навчальні заклади. Одним з основних інноваційних напрямів формування знань в умовах інформаційного суспільства стає така модель навчання, яка перетворює того, хто навчається з об'єкта навчального процесу на активного його суб'єкта. Саме організація системи інтерактивного навчання сприяє розробці нових підходів до навчального процесу, які надають простір для мислення та розвитку власної думки.

При організації інтерактивного навчання у вищому навчальному закладі навчальний процес відбувається на основі постійної, активної взаємодії всіх студентів. Якісно змінюється і характер взаємодії викладача та студента. Головним стає створення відкритого освітнього простору, здатного забезпечити творче мислення кожного студента, допомогти кожному відкрити свої здібності й можливості, визначити своє місце в житті та відкрити шляхи для професійної самореалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Зацікавленість науковців інтерактивними технологіями, зокрема їх можливостями для розвитку творчого потенціалу, активізації мислення, останнім часом усе більше зростає. Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про те, що інтерактивні технології розглядаються в контексті особистісно-орієнтованих технологій. Їхні ознаки можна знайти в технології кооперованого навчання, діалогічного навчання, ігрових технологіях, технології організації групової навчальної діяльності. Даному питанню присвячені дослідження К. Баханова, О. Глотова, К. Нор, О. Пехоти, Л. Пироженко, О. Пометун, Г. П'ятакової, Г. Цукерман, О. Ярошенко. Як специфічна категорія, інтерактивні технології розглядаються М. Кларінім, В. Гузєєвим, О. Пометун, Л. Пироженко, Г. П'ятаковою.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Проаналізувати організацію інтерактивної навчальної діяльності студентів вищих навчальних педагогічних закладів на психолого-педагогічних, соціальних та філософських засадах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Істотна особливість інтерактивного навчання – це навчання, при якому здійснюється високий рівень активності суб'єктів взаємодії. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де студент і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Воно ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, надає можливість кожному бути задіяним у навчальному процесі.

За певний період навчання студенти пристосовуються, звикають до традиційних методів навчання, до постійних форм і способів власної діяльності й діяльності педагога, коли їм знайомі «правила гри», усі «закони» звичайного навчального заняття, у якому все зрозуміло та передбачено і немає місця для чогось невідомого. Кожен студент, таким чином, створює в цій моделі навчального простору певну «зону комфорту», де відчуває себе у відносній безпеці. Вихід за рамки цієї зони породжує спочатку стан непевності, тривоги, почуття дискомфорту, бажання повернутись до звичного. Це вимагає від педагога певних дій, спрямованих на адаптацію учнів до ситуації, що змінилась.

Під час застосування інтерактивних технологій навчання також змінюється звична для студента ситуація навчання, характер діяльності самого студента, ставить його в іншу позицію: він перестає бути «пасивним» учасником навчального процесу, коли він сприймає чергову порцію знань готовому вигляді, а стає активним учасником навчального процесу.

Для того, щоб процес адаптації до нових технологій розпочався і пройшов успішно, студенту необхідно вийти за ті межі «зони комфорту», що була раніше, розширити її, відчути себе в безпеці в новій ситуації. Подолання страхів, непевності перед новою ситуацією, розуміння і прийняття тими, хто навчається, нових вимог будуть, у свою чергу, впливати на ефективність навчальної діяльності.

Наш мозок можна представити у вигляді комп'ютера, де ми є його користувачами. Для того, щоб комп'ютер функціонував, його потрібно ввімкнути. Таким же чином слід активізувати і мозок того, хто навчається. У випадку коли навчання пасивне, мозок не вмикається. Так мозок повинен активізуватися та зв'язати те, що викладають із попередньо набутою інформацією. Звичайно, що навчання не можна зводити лише до механічного запам'ятовування. Саме активна навчальна діяльність, можливість обмінюватися інформацією, обговорювати її, опрацювати матеріал у взаємодії призведуть до реального засвоєння знань.

Сьогодні вже доведеним є той факт, що ті, хто навчається, по-різному сприймають інформацію за допомогою органів слуху, зору, чуттів. Найчастіше один із засобів одержання інформації є домінуючим для використання. Тих, для кого слух є основним

способом сприйняття інформації, називають аудіалами. У цих людей запам'ятовування здійснюється на основі того, що вони почули. Такі студенти, як правило, не ведуть конспектів, читають завдання вголос, беруть участь у дискусіях. Візуали запам'ятовують інформацію за допомогою зору, їм потрібна наочність, відео, вони ведуть конспекти та є менш активними, порівняно з попереднім типом. Юнестетики навчаються за рахунок особистої участі у навчальному процесі. Вони імпульсивні, не проявляють достатнього терпіння. Мають безсистемний підхід до навчання. Найбільш дієвими засобами навчання для них є ділові ігри та групові вправи. Тому для того, щоб задовольнити потреби різних студентів навчання повинно бути полісенсорним, різноманітним та інтерактивним.

Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, коли процес навчання будується таким чином, що практично всі студенти є залученими до процесу пізнання. Вони мають при цьому можливість розуміти та здійснювати рефлексію з приводу того, що вони знають та над чим міркують. Спільна діяльність тих, хто навчається в процесі пізнання, засвоєння навчального матеріалу означає, що кожен робить свій індивідуальний внесок, здійснюється обмін знаннями, уміннями, ідеями, засобами діяльності, створюються різні комунікативні ситуації. Усе це трапляється в дружній атмосфері підтримки та довіри, що дозволяє не тільки набувати нових знань, а й розвивати комунікативні навички: вислуховувати іншого, обгрунтовувати та оцінювати відповіді інших, приймати участь у дискусіях, спільне рішення. Значно така діяльність впливає і на емоційний стан студентів, навчає працювати в команді, надає відчуття захищеності, взаєморозуміння, власного успіху. Так інтерактивне навчання ставить конкретні цілі, що прогноуються: створення комфортних умов навчання, залучення всіх учасників до навчальної взаємодії, що сприяє продуктивності самого навчального процесу.

Під час навчальної діяльності визначають два взаємопов'язані складові інструментальну та соціально-психологічну, які є тісно пов'язаними та впливають на навчальний процес.

Інструментальна складова містить:

- опрацювання учнями змісту навчального матеріалу;
- виконання ними різноманітних навчальних завдань;
- отримання і запам'ятовування інформації.

Ця складова знаходиться на поверхні, її можна з легкістю спостерігати та керувати нею. Тому під час діяльності викладач найчастіше й орієнтується на те, чи вивчено учнем навчальний матеріал, чи виконано завдання, чи дисципліновано поводить студент тощо. Якщо викладач враховуватиме у своїй діяльності лише цю складову, це загрожує перерости у вимогу досягнення тим, хто навчається, навчального результату будь-яким чином.

Соціально-психологічна складова навчання включає:

- бажання та страхи учнів і вчителя;

- почуття й переживання;
- симпатії та антипатії;
- атмосферу довіри чи недовіри;
- відчуття безпеки.

Ефективність діяльності на рівні інструментальної складової залежить насамперед від дотримання соціально-психологічної складової.

Студент буде активним, якщо його не лякає атмосфера заняття, що складається з різних складових його власної діяльності та діяльності викладача. Студент проявить свою активність, якщо на занятті відсутня критика його особистості з боку педагога або одногрупників, зауваження носять конструктивний характер і стосуються, насамперед, результатів його діяльності. Він відчуває себе в безпеці, якщо будь-який його внесок у навчальний процес цінується.

Таким чином, для досягнення балансу між інструментальною складовою та соціально-психологічною складовою навчальної діяльності необхідно створення атмосфери комфорту і безпеки. Тільки сприятлива психологічна атмосфера, поступово дозволить учням адаптуватись до нової для них ситуації, що створюється застосуванням інтерактивних технологій.

Інтерактивне навчання не завжди розуміється коректно. Адже, розуміння його тільки як «взаємодії» призводить до того, що будь-яка освітня діяльність у взаємодії буде вважатися інтерактивною. Таким чином, слід розібратися в понятті «інтерактивність».

У зарубіжній соціології та соціальній психології розглядається поняття «інтеракціонізму», що трактує розвиток та життєдіяльність особистості в контексті соціальної взаємодії (Б. Рассел). Основоположником інтеракціонізму вважають американського соціального психолога Дж. Міда, який розглядав розвиток суспільства та соціального індивіда (соціальне «Я») у нерозривній єдності. Він вважав, що «Я» походить із цілком соціального, а головною його характеристикою є здатність ставати об'єктом для самоспостереження, саморефлексії та самоконтролю. Основа його теорії інтеракції полягає в теорії соціальної взаємодії, сутність якої визначається положенням про те, що розвиток особистості здійснюється в процесі спілкування індивіда з членами певної соціальної групи, у процесі спільної діяльності. Визначним у цьому процесі Дж. Мід вважав не особистість, а суспільство. Вчинки людей він розглядав як соціальну поведінку, основою якої є обмін інформацією.

Найбільший розвиток цей напрямок отримав у другій половині ХХ сторіччя в роботах Ч. Кулі, Дж. Болдуїна, У. Томаса, Г. Зімеля. Досліджуючи природу соціальних процесів, вони бачили в їхній основі зміну соціальних змістів, постійне визначення ситуації взаємодії між її учасниками. При цьому, сутність інтеракції полягає у взаємодії, що обумовлена індивідуальними особливостями суб'єктів, певною соціальною ситуацією, стратегіями поведінки, цілями учасників взаємодії, суперечностями, що можуть виникати в процесі спільної діяльності.

Г. Блумера, Е. Гофмана, Р. Келлі вважають представниками такого напрямку психологічної науки

як «інтеракціоністська орієнтація» або «інтеракціоністський підхід», положення якого перетинаються з низкою положень інтеракціонізму, біхевіоризму та психоаналізу. Основу їхній ідей складає соціальна психологія.

Сам інтеракціонізм сьогодні включає не тільки розвиток ідей Дж. Міда, який презентується двома школами чиказькою (Г. Блумер), айовською (М. Кун), а й низкою інших теорій, серед яких: теорія ролей (Т. Сарбін), теорія референтних груп (Г. Хаймен, Р. Мертон), ідеї соціальної драматургії (І. Гофман), етнометодології (Г. Гарфінкеля).

На сучасному етапі розвитку інтеракціонізму виділяють чиказьку школу, представниками якої є У. Джеймс, Г. Блумер, Ч. Кулі, А. Стросс, Т. Шибутані. Цей напрям займається здебільшого процесуальним аспектом взаємодії. Так, наприклад, У. Джеймс розробляв концепцію особистісного «Я», самопізнання, що вивчається в контексті та гіпотезу про подвійну природу інтегрального «Я». Ч. Кулі розробив теорію «дзеркального Я», яке виявляється на рівні символічного спілкування індивіда з різноманітними первинними групами, до яких він належить й означає уявлення індивіда про думку інших про себе. Інший напрям визначається айовською школою, яку представляють М. Кун, Т. Партленд. Ці вчені роблять акцент на вивченні стабільних структур, які «стали» символічними.

Серед психологічних досліджень слід звернути увагу на роботи К. Фопеля та С. Аргіріса. Вони визначають інтерактивну гру як окрему форму навчання. К. Фопель визначає інтеракцію на двох рівнях комунікації: як ту, що здійснюється на рівні різних частин однієї особистості, що вступають у контакт одна з одною (внутрішньособистісна) та як сам індивід вступає в контакт з іншими людьми (міжособистісна).

Одним із підходів до інтерактивності є соціодраматичний підхід, представниками якого є К. Берк, І. Гофман, Х. Данкен. Суспільне життя представляється ними як суспільна драма, кожен з учасників якої має свою «роль». А взаємодія в суспільстві розглядається категоріями «актор», «маска», «сценарій». Особливим педагогічним впливом при цьому на особистість виступає соціограма.

Із точки зору соціальних теорій інтеракціонізму можна сказати, що зроблена спроба встановити соціальні детермінанти людської поведінки. А формування особистості розглядається як те, що здійснюється у взаємодії.

У цілому всі соціально-психологічні теорії намагаються розкрити соціально-психологічні механізми формування особистості, роблять акцент на активному, творчому потенціалі особистості, що є базовою складовою для розвитку інтерактивного навчання.

У зарубіжній освітній теорії закладено спроби філософського розуміння інтеракції. І. Ернесті, К. Хейне, А. Вольф, В. Гумбольд, І. Гердер є представниками неогуманізму. Саме філософське підґрунтя робот цих учених сприяли появі відкритих класів, установленню гуманних відносин між

вчителем й учнем, використання активних методів навчання (рольова гра, групотерапія). Філософський напрям – прагматизм наближав школу безпосередньо до життя, сприяв розвитку природної активності, інтересів та потреб тих, хто навчається. Серед його представників Ч. Пірс, Г. Джеймс, Ф. Шіллер. Представники конструктивізму (Ж. Піаже, Дж. Дьюї, Р. Келлі, О. Леонтьєв, П. Гальперін, В. Давидов) визначають студента як неповторну індивідуальність та його роль у групі як індивідууму. Теорія раціоналізму, представниками якої є Р. Гюно, Т. Кун, І. Макатос, К. Поппер, підкреслює розвиток здібностей, професійних умінь студентів, розробку ефективних способів засвоєння знань, адаптації до соціальних умов. Зусиллями представників екзистенціалізму (К. Ясперс, Г. Марсель, Ж.-П. Сартр, А. Камю) закладені основи для створення в навчанні таких умов, щоб дитина могла вирішувати проблемні ситуації, керуючись власним «Я». Теоретико-методологічний плюралізм, який складається з низки внутрішніх розбіжностей та філософських течій, сприяв створенню концепції рольової поведінки (Дж. Мід), теорії референтних груп (Р. Келлі), концепції соціальної драматургії (Е. Гоффман), проблемі емпіричного дослідження особистісного «Я» (Кун, Макпартленд).

ЛІТЕРАТУРА

1. Гузеев В. В. Образовательная технология : от приёма до философии / Вячеслав Валерианович Гузеев. – М. : Изд. фирма «Сентябрь», 1996. – 112 с.
2. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів : [навч. вид.] / Валентина Іванівна Лозова ; М-во освіти і науки України, Харківський держ. Пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – [2-ге вид., допов.]. – Х. : ОВС, 2000. – 164 с.
3. Мид Дж. Разум, Я и общество / Джон Мид. – Нью Йорк, 1994. – 195 с.

Рецензенти: Мещанінов О. П., д.пед.н., професор;
Шерстюк Л. В., к.пед.н., доцент.

© Мелікова С. О., 2013

Дата надходження статті до редколегії 08.05.2013 р.

МЕЛІКОВА С. О. – к.пед.н., доцент кафедри теорії і практики навчання іноземних мов за професійним спрямуванням, Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»

Коло наукових інтересів: інтерактивна навчальна діяльність.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Американська психолого-педагогічна наука зумовила появу великого розмаїття форм та методів інтерактивного навчання, що мають інтерес для вітчизняної педагогічної науки, дають простір для поєднання та розробки нових форм та методів, розвитку теорії та практики інтерактивного навчання.

Отже, розглянуте нами поняття «інтераціоналізму» дає можливість розуміти «інтерактивність» не тільки як процес взаємодії суб'єктів, а й як спеціально організовану пізнавальну діяльність, коли всі студенти є залученими до процесу пізнання на практиці та мають можливість здійснювати рефлексію з приводу того, що вони знають, мають можливість для обміну знаннями, уміннями, ідеями, засобами діяльності, створюються різні комунікативні ситуації. Причому, кожен робить свій індивідуальний внесок у процес засвоєння навчального матеріалу, процес пізнання.

Проведений нами аналіз наукових підходів на основі психолого-педагогічних, соціальних та філософських аспектів організації інтерактивної навчальної діяльності дає підстави стверджувати, що сучасні інтерактивні технології потребують більш детального вивчення щодо їх ефективного активного впровадження в практику вищої школи.